

Norske langfilmer

Et studieopplegg for ungdomsskolen og videregående skole

DETTE SÅ DU PÅ DENNE STASJONEN I FILMMUSEET:
EN OVERSIKT OVER ALLE NORSKE LANGFILMER

Aase Bye og Hjalmar Fries danser tett i *Den store barnedåpen* (regi: Ibsen/Sissener, 1931); den første norske lydfilmen.

De første filmvisningene

I april i 1896 kom filmen til Norge for første gang, bare tre måneder etter de aller første offentlige kinoforestillingene i Paris. Den fant sted 28. desember 1895. Til Christiania kom det to brødre som het Max og Emil Skladanowsky. De hadde med seg noen filmsnutter og et merkelig apparat. Filmene viste dyr og mennesker i bevegelse. Publikum undret seg stort over denne teknologiske nyvinningen. Det sies at i Paris hadde menneskene flyktet fra kinosalen i redsel da det ble vist en film om et tog som kom inn på stasjonen.

Filmene og publikum

Å gå på kino ble veldig populært. Særlig gjaldt dette for arbeidere, kvinner og barn – folk som ikke hadde så mye penger. Teater og konserter var forbeholdt de som hadde god råd. Å gå i teatret eller på konsert krevde også at man måtte ha pene klær. På kino kunne man gå i de klærne man hadde, bare man hadde råd til billetten. Men snart kom det mange reaksjoner mot filmenes innhold.

Før 1913 ble ikke filmene sensurert før de ble vist på kino. Alle, både voksne og barn, kunne se alle typer filmer, uavhengig av hva de viste eller handlet om. I 1913 kom en ny lov som bestemte at en komite oppnevnt av staten skulle se gjennom alle filmene først – og klippe bort det som kunne virke «anstøtende» på publikum. Den nye kino-

loven bestemte også at det var kommunene selv som skulle drive kinoene, ikke private personer. På denne måten fikk Norge sitt helt spesielle kinosystem, det kommunale kinosystemet. Dette systemet skulle hindre at det ble spekulert i å vise «dårlige» filmer som noen samtidig tjente penger på. Den gang som nå virket det som publikum ble tiltrukket av filmer som handlet om kriminalitet, mord og skrekkelige hendelser. Folk likte nok å se en annen hverdag enn den de selv var en del av. I perioden 1886–1920 var det mye fattigdom i Norge. Filmene viste spennende liv og hendelser som publikum kunne drømme seg bort i. Dette var nok en av grunnene til at film slo godt an hos så mange mennesker. Filmen ble et massemedium.

De første norske filmene

Fra 1908 til 1919 ble det laget 17 filmer i Norge. De var alle stumfilmer og ganske korte. Det ble også laget filmer om da Kong Haakon, Dronning Maud og lille Kronprins Olav kom til Norge. Disse filmene ble veldig populære og gjorde sitt til at også borgerskapet, de rike og «fine», kom til kinoene. Når Kongen selv gikk på kino, kunne jo de også! Den aller første norske filmen het *Fiskerlivets farer* eller *Et drama på havet*. Det var vanlig at en film hadde to titler den gangen. Dette var en dramatisk fortelling om en fisker og hans sønn som drar ut med båten. Sønnen faller i havet og drukner. Faren forsøker å redde ham mens moren står på land og gråter. Filmene som ble laget i denne tiden handlet gjerne om mennesker som kjempet med store, dramatiske problemer. Filmtitlene gir en pekepinn på dette: *Fattigdommens forbandelse*, *Bondefangeri på Vaterland*, *Anny – en gadepike roman*, og så videre. Fram til 1920 kan man si at mange forsøkte å lage filmer hvor de ofte fant på historien i farten. Fra 1920 bygger flere og flere filmer på kjent norsk litteratur. Nå begynner filmene å bli lengre og handler mye om bondeliv på bygdene, hvor natur og romantikk er viktige temaer.

Gullalderen (1930-1939)

Fram til 1930 ble det bare laget stumfilm, det vil si at all lyd som skulle være med i filmen ble spilt, sunget eller laget samtidig med at filmen rullet over lerretet. Så stumfilmen var egentlig aldri stum. I 1931 kommer Norges første lydfilm, *Den store barnedåpen*. Den ble laget av Tancred Ibsen. Tancred Ibsen hadde vært i Amerika og studert film. Tancred Ibsen laget mange gode og suksessrike filmer. Her kan vi nevne titler som *Fant* (1937), *Gjest Baardsen* (1939) og *Tørres Snørtevold* (1940). Tancred Ibsens filmer ble populære av flere grunner. For det første

var historiene hentet fra kjent, folkelig litteratur. For det andre brukte Ibsen kjente teaterskuespillere i hovedrollene. Her var skuespilleren Alfred Maurstad den mest populære. Han kan karakteriseres som en ekte norsk filmstjerne på 30-tallet.

Den norske filmen under 2. verdenskrig

Da nazistene okkuperte Norge fra 1940-1945 ville de gjerne kontrollere at filmene som ble laget i Norge ikke var i strid med nazistenes politikk. Derfor laget filmskaperne stort sett komediefilmer som handlet om rike mennesker. Dette var i en tid hvor det var vanskelig å få tak i alt man trengte, så folk kunne gå på kino og drømme seg bort. Kjente filmer som *Den forsvundne pølsemaker*, *En herre med bart* og *Det æ'kke te å tru* ble laget under krigen. For øvrig ble det laget få nazistiske filmer, og det var ikke mange som ville se tyske filmer på kino. Likevel var det å gå på kino svært populært under krigen.

Etter krigen (1945-1959)

Etter krigen kom det mange nye, unge folk som ville lage film. En av dem var Arne Skouen. Han laget sin første film, *Gategutter*, i 1949. Senere skapte han mange gode filmer, og den mest kjente heter *Ni Liv* (1957). Arne Skouen var opptatt av å lage filmer som handlet om hverdagsmennesker og hvordan de klarte seg i livet. Mange kjente seg nok igjen, og filmene hans ble veldig godt likt av publikum. I 1949 laget også Norges første kvinnelige regissør, Edith Carlmar, sin første film. Den het *Døden er et kjærtegn*. Hun laget mange filmer på 50-tallet, og de fleste ble svært godt mottatt hos publikum. Den mest kjente var komedien *Fjols til fjells* fra 1957. I de første årene etter krigen ble det også produsert en god del filmer som handlet om krigen og hva krigen hadde gjort med menneskene. Fra midten av 50-tallet blomstret imidlertid en annen sjanger opp, nemlig underholdningsfilmen.

Filmen møter nye utfordringer

På slutten av 50-tallet sier vi at filmen «forny» seg. Dette henger i stor grad sammen med at unge, filminteresserte mennesker begynner å lage film, og de eksperimenterer. De leker med filmmediet. De lager billige filmer og gjør seg uavhengig av filmprodusentene. Denne fornyelsen kalles gjerne «den franske bølge». I Norge er mange unge filmskaper inspirert av de franske filmene, som blant annet Pål Løkkeberg, Anja Breien og Erik Løchen. Pål Løkkeberg er kjent for filmene *Liv* og *Exit*, Erik Løchen er blant annet kjent for *Jakten* og Anja Breien huskes nok spesielt for sine tre *Hustruer*-filmer fra 1975, 1985 og 1995. På 80- og 90-tallet har de norske filmene vært preget av mange unge regissører. Kjente navn som Oddvar Einarson (*X*), Eva Isaksen (*Døden på Oslo S*), Eva Dahr (*Brennende blomster*), Erik Gustavson (*Herman*, *Telegrafisten*), Unni Straume (*Til en ukjent*), Marius Holst (*Ti kniver i hjertet*), Pål Sletaune (*Budbringeren*) og Torunn Lian (*Bare skyer beveger stjernene*) er typiske for disse tiårene, og er fremdeles aktive regissører i dag.

Den norske barnefilmen

Siden 1970-tallet har det vært en jevn barnefilmproduksjon i Norge. Kulturmyndighetene har bidratt til dette, ved å sette i gang tiltak for å stimulere til produksjon av barne-

film for de yngste. Tidens største norske filmsuksess er en barne- og familiefilm av Ivo Caprino, nemlig *Flåklypa Grand Prix*. Siden 1975 har filmen gått kontinuerlig på kino. Av andre populære barnefilmer kan vi nevne *Mormor*-filmene, regissert av Espen Thorstenson og basert på Anne Cath. Vestlys bøker. I 1996 møtte også den norske barnefilmen ny datateknologi, med Vibeke Idsøes *Jakten på nyresteinen*. Tema for filmen var en liten gutts reise inne i bestefarens kropp. Filmatisk ble dette løst med datanimasjon og nyskapende scenografi.

Til slutt vil vi nevne at det også lages mye kortfilm i Norge, både for barn og voksne. Noen av disse filmene blir vist på TV, andre som forfilmer på kino. Den norske kortfilmen er av høy standard, og de senere årene har mange norske kortfilmer vunnet anerkjente filmpriser på filmfestivaler i utlandet.

- Kan du huske navnet på de mest populære, norske skuespillerne og hvilke filmer de har spilt i?
- Synes du det er sammenheng mellom hvor god en film er og hvor mye det har kostet å lage den?
- Hva liker du best – å se en god film på kino eller tv?
- Hva er den største forskjellen mellom å se film på kino og på tv?

(Filmen *Kamera går* (1983, regi: Ola Solum) anbefales hvis man vil gå tettere inn på norsk filmhistorie. Videoen kan leies eller kjøpes på Norsk filminstitutt, bestillingsnummer: 50 98 20.)

Anders Danielsen Lie i *Herman*, regi: Erik Gustavson, 1990.